

ÇAĞDAŞ ALMAN ŞİİRİNDE TÜRK İMAJI ÜZERİNE BİR DENEME

AN ESSAY ON THE IMAGE OF TÜRK IN MODERN GERMAN POETRY

Yılmaz KOÇ*⁵

ÖZET

Çağdaş Alman şiirindeki Türk imajını Gisela Kraft'ın "Yunus Berlin'de", Hans-Jürgen Heise'nin "Bir Türk Kahvehanesi" ve Ludwig Fels'in "Türkiye" şiirleriyle incelemek istiyoruz. Kraft şiirinde Almanya'da yaşayan bir Türk işçisinin, yani Yunus'un hayatının değişik kesitlerinden örnekler vermekte ve onun ruh halini yansıtmaktadır. Şiirde genelde olumlu bir Türk imajı çizilmiştir. Heise'nin şiirinde olumsuz bir Türk imajı çizilmektedir. Ludwig Fels'in şiirinde ise Türklerin yemek alışkanlıkları, birbirleriyle ilgili iletişim ve sosyo-ekonomik durumları hakkında bilgiler verilmektedir. Ancak anlatılan Türkiye, Almanya'da yaşayan Türklerin oluşturduğu Türkiye'dir. Almanya'daki konut sorunu dile getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk İmajı, Alman Şiiri

ABSTRACT

We'd like to analyze the Turkish Image in contemporary German Poetry through Gisela Kraft's "Yunus in Berlin", Hans-Jürgen Heise's "A Turkish Coffee House", and Ludwig Fels' "Turkey". Kraft, reflects some of the aspects of a Turkish worker's life and his spiritual world. The name of the Turkish worker is Yunus. There is a positive Turkish image in the poem. We come across with a negative Turkish Image in Heise's poem. In Ludwig Fels' poem some information on Turkish people's eating habits, their way of communication and their social and economic status have been given. But the Turkey which is told, is the combination of Turks who live in Germany. The accommodation problem in Germany is expressed.

Key Words: Image of Türk, German Poetry

GİRİŞ

Alman edebiyatındaki Türk imajı ile ilgili günümüze kadar hatırı sayılır çalışmalar yapılmıştır. Bugün bile özellikle Türk Germanistlerinin severek işledikleri konular arasında yer almaktadır. Tarihi süreçte yaklaşık bin yıldan beri Türk ve Almanlar arasında var olan ilişkileri ve bu ilişkilerin Alman Kültüründeki edebi yansımaları ve Türk imajının oluşmasına katkıları Onur Bilge Kula "Alman Kültüründe Türk İmgesi" ' adlı iki ciltlik eserinde dile getirmiştir. 19. yüzyılda Alman edebiyatındaki Türkiye ve Türkler ile ilgili Selçuk Ünlü'nün ² bir eseri vardır. Diğer taraftan Çağdaş Avusturya edebiyatındaki Türk imajı ile ilgili olarak gerek makaleleri ve gerekse çevirileri ile Gürsel Aytaç'ı da ³ zikredebiliriz. Nilüfer

^ (Yrd.Doc.Dr.) Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yabancı Diller Bölümü

¹ Kula, Onur Bilge: Alman Kültüründe Türk İmgesi I-II, Gündoğan Yayınları, Ankara 1993

² Ünlü, Selçuk : 19. Yüzyıl Alman Edebiyatında Türkiye ve Türkler, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1988

³ Aytaç, Gürsel: Çağdaş Avusturya Edebiyatında Türkiye Konulu Bir Roman "Das Verschwinden Des Schattens in Der Sonne", in : Aytaç, Gürsel: Edebiyat Yazıları I, Ankara 1990, S. 199-214

Kuruyazıcı ⁴ da Sten Nadolny'nin "Selim öder die Gabe der Rede" adlı romanın Alman basınındaki yansımaları ve gerek Almanların Türklere bakışını, gerekse Türklerin Almanlara bakışını değerlendiriyor. Benzeri çalışmalar şu ana kadar çeşitli Türk Germanistleri tarafından da yürütülmektedir. Bu bağlamda biz de bu çalışma ile 1980'li yıllarda yayınlanan üç şiirde Türklerin nasıl ele alındığını incelemek istiyoruz. 1983 de yayımlanan Gisela Kraft'ın şiiri (Yunus in Berlin):

Yunus Berlin'de ⁵

Yunus Emre, Türk Halk Şairi, 13.

Yüzyıl bugün görürsün onu

⁴ Nilüfer Kuruyazıcı: "Selim öder die Gabe der Rede" Verschiedene Lesemöglichkeiten des Romans von Sten Nadolny, in: Germanistentreffen Bundesrepublik Deutschland - Türkei: Bonn 25.9. -29.9.1994, Dokumentation der Tagungsbeiträge, DAAD, 1995, S.255-262

⁵ Kraft, Gisela : Yunus in Berlin, in: Bender, Hans (Hrsg.): Was sind das für Zeiten. Deutschsprachige Gedichte der achtziger Jahre, München - Wien 1988, S. 126

landwehrkanal'ında sayıyor sigara
izmaritlerini suya attığı

bugün görürsün onu
istasyonda
sayıyor trenlerin tekerleklerini
dışarı doğru açılan kapıları
bileklerde bavulları

bugün görürsün onu meyhane
köşesinde rakıyla sayıyor
çocuklarını parmaklarıyla ölenleri
ve yaşayanları aşklarını
buradakilerini ve o zamankileri

bugün görürsün onu
bir makamda
sayıyor yıllarını
geriye doğru doğumuna kadar

bugün görürsün onu
sürekli iş şeridinde
bir çelik plaka üzerinde
sayıyor delikleri
üçüncüye ait bir pim
hep aynı pim
hep üçüncüye
yelkensiz direkli kayak gibi
onlar sürüklenmeye devam ediyorlar

bugün görürsün onu
sayar yüzleri
karl-marx-caddesinin ortasında
kendisinininki yok aralarında

bugün görürsün onu
yunus
sayar dalgaları
dağları dereleri
köpük taçları ve şeritleri
buz gibi bir rüzgar kamçılıyor
landwehrkanarını

bugün görürsün onu
kımıldamadan
yalnız bir kere

Kraft bu şiirine motto olarak Yunus Emre'yi almıştır. Şiirde Almanya'da yaşayan bir Türk işçisinin, yani Yunus'un hayatının değişik kesimlerinden örnekler vermekte ve onun ruh halini yansıtmaktadır. Sekiz düzensiz kitadan oluşan şiirde yazar ana hatlarıyla Yunus hakkında bilgi vermektedir.

Birinci kıtada Berlin'deki bir kanal kenarında sigara izmaritlerini suya atarken gösterilen Yunus sanki sıkıntılı. Daha sonra Yunus istasyonda oyalanıyor ve trenden gelen gidenleri izlemekte. Yabancı ülkelerde istasyonlar hemşehirlilerle karşılaşmak ümidiyle yabancı işçilerin oyalandıkları mekanların başında gelir. Üçüncü kıtada Yunus'u meyhanede görüyoruz. Çünkü dolaştığı yerlerde dertleşecek, konuşacak birileriyle karşılaşamamış, bundan dolayı da meyhanede rakı içerek bir nebze yalnızlığım gidermeye çalışıyor. Tabii bu arada ölmüş olan ve yaşayan çocuklarını saymaya başlıyor. Bununla Türklerin çok çocuklu oldukları belirtilmek isteniyor. Aynı şekilde buradaki ve oradaki aşkları da dile getiriliyor.

Daha sonra Yunus resmi makamlarda çalışmış olduğu seneleri topluyor. Belki emekli olabilir düşüncesiyle. Ne de olsa Türkiye'de 25 yılda emekli olabilmek mümkün, oysa Almanya'da 65 yaşma kadar beklemesi gerekiyor. Beşinci kıtada Yunus'u iş hayatında görüyoruz ve sürekli bantta çalışmakta, monoton bir işi var. Bu işte yelkensiz bir kayak misali sürüklenip gidiyor. Daha sonra Yunus Karl-Marx-Caddesi'nde birilerini bekliyor ama amacına ulaşamıyor. Yedinci kıtada dondurucu soğuk olmasına rağmen Landwehrkanarda etrafı seyrediyor.

Buraya kadarki mısralardan anladığımıza göre Yunus hiç bir zaman boş durmuyor, sürekli bir şeylerle meşgul. Fakat son kıtada onu ilk defa sessiz sedasız ve hareketsiz görüyoruz. Bu hareketsizliğin sebebi acaba ne olabilir? Ölüm mü?

Şiirin tümünü göz önünde bulundurursak Kraft'ın olumsuz diyebileceğimiz, ya da küçük düşürücü bir yaklaşımı yok. Bana göre şiirde genelde olumlu bir Türk imajı çizilmiştir.

Acaba aynı durum Hans-Jürgen Heise'nin 1985 de yayımlanan (Ein türkisches Cafe) için de geçerli mi?

Bir Türk Kahvehanesi⁶

Elimin üstündeki sinekler
yalnızca henüz doğu değildir
fakat onlar oraya aittir

Bir Türk kahvehanesi / benim,
yalnız müşterisi

⁶ Heise, Hans-Jürgen : Ein türkisches Cafe, in: Bender, Hans (Hrgs.): Was sind das für Zeiten. Deutschsprachige Gedichte der achtziger Jahre, München - Wien 1988, S.93

Yeşil kapı tuvalete
açılıyor mavi
mutfağa

orada da yalnız sinekler

Ve çaydanlık Özellikle
büyük bir homurdanan
vızılıyor

Bu şiirde ilk izlenim kahvehanenin sanki sineklerin istilasına uğradığı yönünde bir intiba oluşuyor. Olaya yüzeysel bakılırsa belki normal görülebilir. Fakat işi derinliğine götürmek icabederse, sineğin neyi temsil ettiğine bakmak lazım. Genelde gerek Alınanlarda, gerekse Türklerde sinek olumsuz bir yaratıktır, pislikle aynılaştırılır ve her türlü mikrop ve hastalığın yayılmasını sağladığı için mücadele edilir. Olaya bu noktadan bakacak olursak kahvenin içi, mutfağı ve tuvaleti sinekle dolu olduğuna göre verilen mesaj açıktır: Türkler doğulu ve temiz değildir.

Ayrıca anadoluda genelde tuvalet kapıları yeşile boyanmaz. Yeşil ve mavi renk Türklerin sevdiği renkler arasındadır, ama özellikle yeşil renk gelişi güzel kullanılmaz. Heise galiba bu ayrıntıdan haberdar değildi.

Bana göre bu şiirde Heise olumsuz bir Türk imajı çizmiştir ve Türkleri doğulu ve temizliğe önem vermeyen kişiler olarak ele almıştır.

Ludwig Fels 'in 1984 de yayımlanan (Türkei) adlı şiiri:

Türkiye⁷

p^1 Kokluyorum arka avluyu
çürüyen ölüleri
onlar ki bu barınaklar için mücadele etti
Bir kaç yetişkin, bir yığm çocuk:
hepsi birden çıkartıyor
ayakkabılarını, peynir ve soğan
ve sarımsak hazmederek, giriyorlar
iki yatağa, ki
tek odayı bunlar döşüyor
içerdeki soba donuyor
çivilenmiş pencerelerde.
Onlar kapıdaki yankıları
elbiseleri ile kapatmışlar
Sessizce

iletişim kuruyorlar yaşlılar birbirleriyle, gençler dünyaya gelmemiş gibi hayal kuruyorlar. Evet, bugün konuşuyor hepsi biraz almanca, küfrediyor ve ağlıyorlar sadece kendi dillerinde çalar saat yüzünden içeriye güneş doğmuyor.

Ludwig Fels'in şiirinden Türklere ait bazı bilgiler elde edebiliyoruz. Buna göre Türkler çok çocuklu;ayakkabılarını çıkartırlar; peynir, soğan ve sarımsak yerler;hepsi bir odada yatarlar ve çok fakirler; aralarında iletişim sessiz yapılır. 21 mısradan oluşan bu serbest ölçülü şiirin ilk 16 mısrasına göre karar verecek olursak Türkiye'de herhangi bir Anadolu kasabası ya da köyünde bir harabede yaşayan insanları anlatıyor, diyebiliriz. Fakat son beş mısramı da hesaba katarsak olayın Almanya'da cereyan ettiğini görebiliriz. Özellikle Almanya'da doğru dürüst bir konut bulmada yabancılara, özellikle Türklerin ne kadar zorlandığını, yaşayarak gördük. Bundan dolayı yabancılar Almanya'da harap sayılabilecek çiftlik kalıntılarında veya da köhne binalarda idare etmişlerdir.

Bana göre Fels Almanya'daki "Wohnungsnot" denilen konut sıkıntısının yabancılardaki yansımalarını dile getirmek için bu şiiri yazmış olabilir. Şiiri bu açıdan yorumlarsak sıkıntıyı, çileyi çeken Türkler, fakat bunun sorumlusu ilgili Alman kurum ve kuruluşlardır. Aynı problem hala Almanya'da devam etmektedir.

Fels ve Kraft'ın şiirlerinin ortak özelliği Türklerin çok çocuklu okiasının vurgulanması. Bu da bugün bile kirafck ev aranırken gerek Türkiye'de, gerekse Almanya'da bir olumsuz etkidir.

Şayet şair ve yazarların bir millet hakkında peşin hükümleri yoksa, vermiş oldukları eserlerde objektif olmaları icabeder. Hatta iyi niyetli yazarlar peşin hükümlerin ortadan kalkması için çaba sarfede^k kendi milletlerini aydınlatması icabeder.

Alman kültüründeki Türk imajı tarihi peşin hükümlerden olumsuz etkilenmiştir. Bu imajın değişmesi biraz zaman alacaktır ve bu konuda gerek Türk aydınlarına, gerekse Almanya'da yaşayan Türklere sorumluluklar düşmektedir. Tabii turizm kanalı ile de bu imajın değişmesine katkıda bulunmak mümkündür. Çünkü Türkiye'yi tatil için yoğun bir şekilde Almanlar tercih ediyor.

Fels, Ludvvig : Türkei, in: Bender, Hans (Hrgs.): Was sind das fur Zeiten. Deutschsprachige Gedichte der achtziger Jahre, München - Wien 1988, S. 177 D

KAYNAKLAR:

Kula,O.B. 1993, Alman Kültüründe Türk İmgesi I-II, Gündoğın Yayınları, Ankara

Ünlü, S. 19. Yüzyıl Alman Edebiyatında Türkiye ve Türkler, 1988, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya

Aytaç, G. Çağdaş Avusturya Edebiyatında Türkiye Konulu Bir Roman "Das Verschwinden Des Schattens in Der Sonne", in : Aytaç, Gürsel: Edebiyat Yazıları I, 1990, S. 199-214, Ankara,

Kuruyazıcı, N. 1995, Selim öder die Gabe der Rede, Verschiedene Lesemöglichkeiten des Romans von Sten Nadolny , in: Germanistentreffen Bundesrepublik Deutschland -Türkei: Bonn 25.9.-29.9.1994 , Dokumentation der Tagungsbeiträge, DAAD, S.255-262

Kraft,G. 1988, Yunus in Berlin , in: Bender, Hans (Hrgs.): Was sind das für Zeiten. Deutschsprachige Gedichte der achtziger Jahre, s.126, München - Wien

Heise, Hans-Jürgen, Ein türkisches Cafe, in: Bender, Hans (Hrgs.): Was sind das für Zeiten. Deutschsprachige Gedichte der achtziger Jahre, München - Wien 1988, S.93

Fels, L. 1988, Türkei, in: Bender, Hans (Hrgs.): Was sind das für Zeiten. Deutschsprachige Gedichte der achtziger Jahre, s. 171, München -Wien

